

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНОГО ФАХУ

І.Ковалинська

*старший викладач кафедри іноземних мов і прикладної лінгвістики
Національного авіаційного університету*

У статті зроблено спробу розглянути суперечності, що заважають формуванню загальнокультурної компетенції студентів технічного профілю та шляхи подолання цих суперечностей.

Ключові слова: загальнокультурна компетенція, інноваційне, проблемне, особистісно-орієнтоване навчання.

Соціально-економічні потреби модернізації вищої технічної освіти як основи прогресивного розвитку України у загальноєвропейському і світовому контекстах та посилення вимог суспільства до підготовки спеціалістів технічного профілю нової формації викривають багато нових проблем. Головну з них становить падіння престижу технічної освіти. Тим часом цілком очевидно, що потреба суспільства в науково-технічних кадрах не лише велика, але й зростає в найближчому майбутньому. Нова соціально-економічна політика в Україні, в тому числі намагання увійти в світову організацію торгівлі, європейську співдружність, входження у нову економічну систему, інтенсивний розвиток міжнародних контактів, створення спільних підприємств тощо ставлять перед навчальними закладами, в яких готують інженерно-технічні кадри, нові завдання. Ці завдання полягають у тому, щоб виховати нову генерацію інженерно-технічних працівників, які не тільки були б спеціалістами в своїй галузі, але й володіли б навичками комунікативної діяльності та являли б собою всебічно розвинену духовну особистість. Сучасні фахівці технічної галузі мають володіти всіма надбаннями світової культури й загальнолюдськими цінностями. В нашому динамічному світі загальна культура спеціаліста часто стає оцінкою країни загалом, отже, кваліфікований спеціаліст технічного профілю повинен мати високий рівень загальної культури, що забезпечить його повноцінну фахову діяльність в умовах сучасного індустріального суспільства. Розвиток світової цивілізації потребує розширення ролі та значення дисциплін гуманітарного циклу у формуванні загальнолюдських цінностей та гуманістичних орієнтацій особистості. Розуміння цінностей іншої культури допомагатиме майбутнім фахівцям технічного профілю уникати труднощів комунікації, сприятиме формуванню полікультурних поглядів.

Загальна культура сприяє емоційній поліфонічності майбутнього фахівця, робить його більш відкритим, активізує інтелектуальну сторону його діяльності. Вона є провідною констру-

кцією духовності особистості, що характеризується ціннісною орієнтацією думок, бажань та шляхетністю вчинків. Загальна культура також полегшує засвоєння студентом системи знань з обраної професії [1, 70]. У сучасних умовах розвитку вищої технічної школи виховати інженера-інтелегента можна тільки за умови створення особливого культурного середовища навчання і виховання, що пов'язано з духовно-моральним, культурно-естетичним насиченням змісту всього педагогічного процесу. Саме гуманітарна освіта має можливість забезпечити здобуття і поглиблення загальноосвітньої, загальнокультурної і наукової підготовки, саме вона звернена безпосередньо до людини, її інтелектуальної та емоційної сфери, до усвідомлення свого життєвого призначення і місця в суспільстві [2, 77].

Останнім часом значно збільшилась кількість наукових досліджень, присвячених формуванню духовності, мовної культури та мовленнєвої компетенції студентів технічного профілю. Активізувалися пошуки молодих науковців у сфері формування загальної культури, культури спілкування, професійної культури, культурологічної складової у процесі навчання та виховання фахівців технічного профілю. Так, І.Коваль у своєму дослідженні, присвяченому проблемам вивчення іноземної мови у технічному вищому навчальному закладі робить наголос на індивідуалізації навчання [6, 181]; І.Коломієць, досліджуючи проблеми педагогічного забезпечення культурологічної складової у підготовці студентів технічного ВНЗ, підкреслює важливість комунікативного компоненту та необхідність діалогу викладача і студента у процесі обміну гуманістичними цінностями. С.Вдовцова, досліджуючи співвідношення загальноосвітнього і професійного компонента у мовній освіті студентів індустріального коледжу, відзначає зв'язок між мовою, мовленням, мисленням, а також встановлює принципи формування культури професійно-

го спілкування [2, 32]. Л Конопляник досліджує готовність інженерів до іншомовної мовленнєвої діяльності [9/83] тощо.

Вважаємо, що питання сформованості загальної культури майбутнього інженера, фахівця технічної галузі є сьогодні першочерговим. Актуальність цієї проблеми зумовила вибір теми даної статті, присвяченої умовам формування загальнокультурної компетенції у студентів технічного фаху.

Спектр наукових інтересів дослідників у сфері професійної культури майбутніх фахівців технічного профілю досить широкий. Але проблема формування загальнокультурної компетенції студентів технічного профілю все ще залишається поза увагою науковців, що і зумовило вибір нами теми дисертаційного дослідження «Формування загальнокультурної компетенції студентів технічного профілю у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу». У рамках нашого дослідження ми провели констатуючий експеримент, який показав низький рівень загальної культури студентів технічного напрямку. У процесі подальшої роботи ми намагалися виявити причини низького рівня сформованості загальнокультурної компетенції студентів технічного фаху [8, 22] і встановили, що однією з них є недостатня якість навчання у середній школі або іншому навчальному закладі, яка мотивується як особистими, так і об'єктивними причинами, наприклад, недостатньою матеріальною забезпеченістю або екологічними причинами. Другою причиною ми вважаємо низький рівень особистісної мотивації до вивчення дисциплін гуманітарного циклу як у сучасному загальноосвітньому закладі I-III рівнів акредитації, так і у закладі вищої освіти. Ще однією причиною ми вважаємо цілеспрямованому та вмотивованому вивченню дисциплін гуманітарного циклу у вищій технічній школі. До таких основних суперечностей, на наш погляд, належать:

- потреба суспільства у фахівцях технічних спеціальностей з вищою освітою та високим рівнем загальної культури, які добре обізнані із культурними надбаннями світової цивілізації, в тому числі володіють іноземними мовами та ставленням до дисциплін гуманітарного циклу як непрофільюючих предметів, що супроводжується низьким рівнем мотивації студентів до вивчення цих дисциплін;
- визначеність у суспільстві необхідності підготовки майбутніх фахівців технічного профілю з урахуванням запитів міжнародної співпраці у сенсі полікультурності і плюралізму, проте відсутність розроблених і перевірених педагогічних умов для формування та розвитку таких якостей фахівців;
- неузгодженість навчальних планів та освітньо-кваліфікаційних рівнів із потребами сьогодення у плані підготовки спеціалістів технічного напрямку як особистостей з високим рівнем культури;
- використання традиційних підходів до вивчення дисциплін гуманітарного циклу (в тому числі іноземної мови) та їх невідповідність і малою ефективністю у порівнянні з інтерактивним інноваційним навчанням, що базуються на особистісно-орієнтованому та компетентнісному підходах;
- зростаючий обсяг і зміст теоретичної інформації та недостатня швидкість відображення цього процесу у методичних посібниках та підручниках, що перешкоджає якісній організації самостійної роботи.

Зазначені суперечності суттєво гальмують процес формування загальної культури на достатньому рівні безпосередньо під час вивчення дисциплін гуманітарного циклу.

Разом із визначеними суперечностями нами було виділено певні тенденції та підходи до навчання дисциплінам гуманітарного циклу у немовному ВНЗ, які, на наш погляд, будуть суттєво впливати на процес формування загальнокультурної компетенції студентів технічного навчального закладу. Це такі тенденції як: прагматизація навчання; систематичність навчання; психологізація навчання; комп'ютеризація навчання.

Розглянемо кожну з них. Останнім часом освіта стає все більше утилітарною; але, в той же час, суттєво змінюється соціокультурний контекст вивчення дисциплін гуманітарного циклу. Це призвело до значного росту важливості їх освітньої і самоосвітньої функції; суттєво підвищилася професійна значущість гуманітарних дисциплін на ринку праці, що посилює мотивацію до вивчення цих дисциплін у технічному ВНЗ. Для успішного процесу формування загальної культури студентів технічного вищого навчального закладу, на наш погляд, необхідно задіяти інтегративний підхід до навчання, який сприятиме підвищенню культурно-освітнього рівня студентів через вивчення дисциплін гуманітарного циклу, та сприятиме формуванню загальної культури шляхом підвищення мовної й мовленнєвої культури особистості та оволодіння нею всім комплексом духовно-культурного багатства людства.

Систематичність навчання проявляє себе як упорядкування, виявлення структурних зв'язків, функціональних залежностей та досягнення результату, коли сума всіх складових частин надає більш ефективний резуль-

тат, ніж окремі частини. Ми припускаємо, що систематизація знань студентів призводить до їх організації на принципово новому, вищому рівні їхнього мислення та аналітико-синтетичної діяльності. Систематичність прослідковується у поглибленні міжпредметних зв'язків у системі дисциплін гуманітарного циклу. Такі зв'язки надають можливість для синтезу знань з різних навчальних курсів дисциплін. Процес навчання дисциплін гуманітарного циклу у технічному ВНЗ має, безперечно, свої особливості, які повинні знайти своє відображення у системі професійної підготовки спеціаліста, основою якої є гуманізація та гуманітаризація технічної освіти. Психологізація навчання проявляє себе в урахуванні типологічних особливостей мислення студентів при організації навчального процесу у технічному вищому навчальному закладі. Ігнорування психологічних типів особистості та типологічних особливостей мислення у процесі навчання призводить до низького рівня теоретичних знань, практичних умінь, що загалом веде до формування низького рівня загальної культури студента. Комп'ютерні технології – це галузь, яка дуже швидко розвивається та динамічно оновлюється. Ми вважаємо головним завданням у сенсі комп'ютеризації навчання формування психологічної готовності студентів до постійних змін та нових підходів до опрацювання інформації за допомогою комп'ютерних технологій.

Поглиблення теоретичних знань та практичних вмінь і навичок студентів із дисциплін гуманітарного циклу є необхідною складовою у справі формування загальної культури майбутніх фахівців технічного профілю. Практично реалізувати таке завдання можна через узгоджену науково-методичну діяльність декількох кафедр: іноземних мов і прикладної лінгвістики, іноземної філології, кафедри педагогіки, кафедри авіаційної психології та філософії. Підсилення процесу формування загальної культури майбутніх інженерів-екологів і вдосконалення теоретичних знань та практичних вмінь в галузі релігієзнавства та психології додатково відбувається у процесі вивчення іноземної мови. Завдання по створенню умов для формуванню загальнокультурної компетенції потребують взаємопов'язаної структури всіх дисциплін, що вивчаються. Обраний нами підхід вимагає постійної роботи викладача із матеріалом загальнокультурного, педагогічного, філософського плану. Отже, постає завдання провести координацію планів і змісту лекцій та практичних занять з викладачами основних гуманітарних дисциплін.

Необхідно детально розглянути шляхи досягнення достатнього рівня загальнокультурної компетенції у межах навчально-виховного процесу у технічному вузі. На нашу думку, теорети-

чною і методологічною основою формування цієї компетенції мають стати гуманізація та гуманітаризація технічної освіти. Головну увагу слід приділити, на наш погляд, таким аспектам: підвищенню загальноосвітнього рівня викладачів; удосконаленню їх професійної майстерності; стимулюванню самоосвіти студентів; розвитку їх стремління до духовно-культурного самовдосконалення; розвитку процесів рефлексії тощо. Ми вважаємо, що основним шляхом сприяння підвищенню загальної культури може стати використання інноваційних технологій, в тому числі інтерактивного та особистісно-орієнтованого навчання.

Інноваційне навчання передбачає свідомий аналіз професійної діяльності на основі мотивів та диспозицій в аспекті загальної культури; проблематизація дійсності, бачення в ній невідповідностей, відкритість середовищу і інноваціям, творче ставлення до світу, вихід за межі нормативної заданості, прагнення до самореалізації, до втілення у своїй професійній діяльності особистих поглядів, намірів, духовного досвіду та культурних уподобань [13, 48]. У цьому аспекті важливо, щоб навчально-професійне навчання проводилося в контексті значущої проблемної ситуації. Разом із предметно-змістовим навчальним результатом особливої ваги набуває досвід пошукової діяльності, де були б відображені мотиви оволодіння новим досвідом, розширення пізнавальних можливостей, елемент змагальності. Проектувальна навчальна діяльність сприяє розвитку логічного мислення, аналітико-синтетичних зв'язків, формує уміння працювати у команді, почуття відповідальності тощо.

Особистісно-орієнтоване навчання сприяє поліпшенню організації навчально-виховного процесу шляхом створення особистісно-орієнтованого освітнього середовища безпосередньо під час лекційних, практичних і семінарських занять з дисциплін гуманітарного циклу. Воно є одним із важливих шляхів організації навчально-виховного процесу, оскільки кожен студент є особистістю із сформованим світоглядом та власним життєвим досвідом. Отже, у рамках особистісно-орієнтованого навчання студент повинен мати можливість вибору змісту та форм навчання у межах конкретної навчальної дисципліни та згідно особистого рівня сформованості загальнокультурної компетенції.

Інтерактивне навчання забезпечує не тільки розвиток професійних навичок та вмінь, але й сприяє формуванню соціальних навичок взаємодії й спілкування, виховує почуття відповідальності, взаємодопомоги, толерантності тощо. Інтерактивне навчання

реалізується на основі інтегративного підходу до навчання дисциплін гуманітарного циклу. Науковцями було розроблено схему інтерактивного навчання: а) вчитель-клас; б) вчитель-учень1-учень2-учень3; в) учень1-учень2; г) вчитель-учень1-учень2-вчитель; ґ) учень-клас тощо [3, 112].

На наш погляд, застосування цієї схеми при вивченні дисциплін гуманітарного циклу у вищому закладі освіти може значно пришвидшити формування достатнього рівня загальнокультурної компетенції студентів технічного ВНЗ.

У нашій статті ми намагалися виявити хи формування загальнокультурної компетенції

у процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу. На наш погляд, урахування усіх тенденцій формування загальнокультурної компетенції може сприяти подоланню вказаних суперечностей та сприяти швидшому та якіснішому формуванню загальної культури студентів вищого технічного закладу освіти. Поза межами цієї роботи залишились проблеми, пов'язані із невідповідністю запитів сьогодення у сфері підготовки фахівця технічного фаху як особистості з полікультурними поглядами і неузгодженість навчальних планів та освітньо-кваліфікаційних рівнів щодо формування гуманної особистості фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бориско Н.Ф.* Диалог культур и содержание материалов учебно-методического комплекса / Н.Ф.Бориско // *Іноземні мови.* – 1999. – № 2. – С. 53-58.
2. *Вдовцова С.А.* Забезпечення мовної і мовленнєвої компетенції фахівця у системі професійно-технічної освіти / С.А.Вдовцова // *Українська мова і література в середніх школах, ліцеях, гімназіях.* – 2003. – № 5. – С.131-134.
3. *Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід* [авт.-уклад.: О.Пометун, Л.Пироженко]. – К.: А.П.Н., 2002. – 136 с.
4. *Картавих О.В.* Загальнокультурна підготовка студентів технічних вищих навчальних закладів освіти / О.В.Картавих // *Проблеми сучасного мистецтва і культури.* – К., 2001. – С. 68-72.
5. *Картавих О.В.* Засоби формування духовної культури особистості / О.В.Картавих // *Проблеми сучасного мистецтва і культури.* – К., 2001. – С. 76-81.
6. *Коваль І.В.* Про систему естетичного виховання студентів в технічному вузі / І.В.Коваль // *Вісник технологічного університету «Поділля».* – 1999. – № 1. – С. 178-186.
7. *Коваль І.В.* Вплив когнітивного стилю студентів на особливості оволодіння іноземною мовою: Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка / І.В.Коваль // *Проблеми загальної та педагогічної психології / за ред. Максименка С.Д.* – К., 2001. – Ч.6. – С.196-201.
8. *Ковалинська І.В.* Загальнокультурна компетенція студента, її вплив на лінгвістичну компетенцію / І.В.Ковалинська // *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».* – Переяслав-Хмельницький: ПП «Медведєв», 2006. – С. 21-24.
9. *Конопляник Л.* Критерії та показники рівнів сформованості готовності інженерів авіаційної галузі до іншомовної професійної діяльності / Л.Конопляник // *Освітнянські обрії: реалії та перспективи* – К.: ІПТО, 2008. – № 1(14). – С. 81-85.
10. *Остапенко А.А.* Моделирование многомерной педагогической реальности / А.А.Остапенко. – М.: Народное образование, 2005. – 384 с.
11. *Паламарчук В.Ф.* Як виростити інтелектуала: посібник для вчителів і керівників шкіл / В.Ф.Паламарчук. – Т.: Навчальна книга-Богдан, 2001. – 149 с.
12. *Сидоренко О.Л.* Проблеми реформування системи вищої освіти в Україні: наук.-практ. посіб. для працівників системи освіти / О.Л.Сидоренко. – Х., 2000. – 52 с.
13. *Щеголева Т.Л.* Професійна культура майбутніх прикордонників як педагогічна проблема / Т.Л.Щеголева // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету.* Серія: Педагогіка. – 2006. – № 9. – С. 46-50.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2010 р.